ISSN 2029–1701 (print)
ISSN 2335–2035 (online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2012 (7) Scientific articles

GYVENTOJŲ PASIRENGIMO EKSTREMALIAI SITUACIJAI TYRIMAS

Rolandas Nagrockas*

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT–44211 Kaunas

Telefonas (8~37) 30 36 69
El. paštas: r.nagrockas@mruni.eu

Santrauka. Krizių ir ekstremalių situacijų valdymą reglamentuojančiuose tiesės aktuose yra apibrėžtos ne tik valstybės ir savivaldybių institucijų, specialiųjų tarnybų, ūkio subjektų, bet ir gyventojų civilinės saugos teisės ir pareigos. Senovėje tūkstančiai žmonių žūdavo mūšiuose, vėliau karuose. Mūsų dienomis su žūtimi mums asocijuojasi teroro aktai, masinės riaušės ir kitos, dėl žmonių kaltės kylančios nelaimės. Dabar tokias nelaimes mes vadiname ekstremaliomis situacijomis, o priemones ir veiksmus apsisaugoti joms įvykus, - civiline sauga. Civilinė sauga – veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų, ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremalioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremalių situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą.[1] Pirmojoje straipsnio dalyje analizuojamos gyventojų civilinės saugos teisės ir pareigos. Antrojoje dalyje - vertinami gyventojų civilinės saugos mokymo trūkumai Lietuvoje. Trečiojoje dalyje tiriamas realus gyventojų pasirengimas ekstremaliai situacijai. Naudojant anketavimo metodą, buvo apklausta 230 gyventojų, kurių amžius nuo 16 iki 70 metų. Tarp dalyvavusių apklausoje buvo 114 vyrų ir 116 moterų.

Pagrindinės sąvokos: Gyventojai**,** ekstremali situacija, civilinė sauga.

ĮVADAS

Daugelis šio amžiaus įvykių rodo, kad gyvename tokiame pasaulyje, kur tarptautinė padėtis greitai keičiasi, kur nelauktai kyla įvairių pavojų ir netgi šalys, turinčios stipriausias karines pajėgas, nėra apsaugotos nuo užpuolimų. Pavyzdžiui 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristų atakos į Pasaulio prekybos centrą Niujorke, bei Pentagono Būstinę Vašingtone.

Deja, negalime pasidžiaugti tuo, kad Lietuvoje ekstremaliai situacijai kilti nėra tikimybės. Šalyje ji gali įvykti kilus avarijai Ignalinos atominėje elektrinėje ar kaimyninių valstybių atominėse jėgainėse, avarijoms transporte pervežant radioaktyviąsias ar toksiškas medžiagas, įvykus avarijoms įmonėse, kur naudojamos stipriai veikiančios nuodingosios medžiagos, kilus gaisrams miškų masyvuose ir durpynuose, įmonėse, įvykus avarijoms magistraliniame dujotiekyje ir naftotiekyje. Taip pat ekstremalias situacijas gali sukelti pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamų ligų atvejai, stichiniai arba katastrofiniai bei hidrologiniai reiškiniai: stiprus vėjas, smarkus lietus, snygis, didelė pūga, smarki lijundra,

[1] Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01 // Valstybės žinios.1998, Nr. 115-3230.

apšalas, smarkus speigas, tirštas rūkas, pralaužtos dambos, apsemtos žemesnės miestų, gyvenviečių, žemės ūkio kultūrų, pasėlių teritorijos, automobilių keliai arba kiti transporto objektai.2

Turint galvoje visus čia suminėtus pavojus žmogui ir gamtai, gyventojai turi mokėti veikti susidarius ekstremaliai situacijai. Tam tikslui Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. pradėta kurti civilinės saugos sistema.

Straipsnio tikslas – įvertinti gyventojų pasirengimą veikti esant ekstremaliai situacijai.

Tyrimo uždaviniai:

- identifikuoti gyventojų civilinės saugos mokymo problemas;

-įvertinti gyventojų žinias apie veiksmus, esant galimai ekstremaliai situacijai Lietuvoje.

Tyrimo objektas – Lietuvos gyventojai.

Tyrimo metodai:

- dokumentų analizė – duomenų apie tyrimo objektą rinkimas;
- analitinis – nagrinėjamos temos teisinio reglamentavimo įvertinimas;
- anketavimo metodas – iškeltų hipotezių patvirtinimas ar paneigimas.

GYVENTOJŲ CIVILINĖS SAUGOS TEISĖS IR PAREIGOS

Lietuvoje, po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d., pradėta kurti civilinės saugos sistema. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos 1991 m. spalio 15 d. įsakymu Nr.226 įkurta Gelbėjimo ir civilinės saugos tarnyba, kuri turėjo koordinuoti valstybės institucijų veiklą didelių nelaimių padariniams likviduoti.[3] 1992 m. kovo 9 d. buvo patvirtinti Civilinės saugos departamento nuostatai. 1998 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo priimtas Civilinės saugos įstatymas, kuris apibrėžė pagrindinius siekiamus tikslus ir keliamus uždavinius, organizavimo ir veiklos principus, paskirstė civilinės saugos institucijų pareigas ir funkcijas, numatė gelbėjimo darbų ekstremalios situacijos metu tvarką, ir kt. Nuo jo įsigaliojimo, t.y. nuo 1998 m. gruodžio 31 d., buvo keičiamas septynis kartus (Valstybės žinios. 1998, Nr. 115-3230; 2000, Nr. 61-1805; 2003, Nr. 73-3351; 2004, Nr. 28-872, Nr. 163-5941; 2006, Nr. 72-2691; 2009, Nr.159-7207).[4]

[2] http://www.vpgt.lt/index.php?259590261;prisijungimo laikas:2012-03-10.
[3] http://www.alytus.aps.lt/ava/selectPage.do?docLocator=83AC52A8050B11DC9402746164617373&inlanguage=lt&pathId=495; prisijungimo laikas: 2012-03-15 .
[4] R. Nagrockas Ekstremalių situacijų valdymo probleminiai aspektai// Visuomenės saugumas globalizacijos kontekste: mokslinės konferencijos „Globalizacijos iššūkiai užtikrinant visuomenės saugumą“ pranešimų rinkinys: Mykolo Romerio universitetas. Viešojo saugumo fakultetas, 2010, Nr.2.

Šio įstatymo 15 straipsnyje numatyta gyventojų, ūkio subjektų ir kitų įstaigų teisės ir pareigos. Gyventojai, ūkio subjektai ir kitos įstaigos turi teisę:

- gauti informaciją apie įvykusius įvykius, ekstremaliuosius įvykius, susidariusią ekstremaliąją situaciją ir apie tai, kaip elgtis susidarius ekstremaliajai situacijai;

- įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų metu gauti pagalbą pagal civilinės saugos sistemos subjektų galimybes.

Gyventojai, ūkio subjektai ir kitos įstaigos privalo:

- rūpintis, kad savo veikla nesukeltų pavojaus kitų gyventojų gyvybei ar sveikatai, turtui, aplinkai ir nesutrikdytų normalaus (įprasto) gyvenimo ar veiklos ritmo;

- pranešti civilinės saugos sistemos pajėgoms apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją;

- Vyriausybės nustatyta tvarka atlikti privalomus darbus.

Gyventojai, ūkio subjektai ir kitos įstaigos gali turėti ir kitų šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų teisių ir pareigų civilinės saugos srityje.[5]

GYVENTOJŲ CIVILINĖS SAUGOS MOKYMO TRŪKUMAI

Žmogaus saugos kultūros formavimo esminė dalis yra civilinės saugos mokymas (-is), kuris atveria galimybę suvokti žmogaus įtaką gamtai, aplinkos įtaką žmonių bendruomenei, jų gyvenamajai vietai, taip pat verčia galvoti, kaip elgtis, apsaugant save ir aplinką nuo ekstremalios situacijos poveikio. Jis apima visą žmogaus gyvenimą – nuo gimimo iki senatvės.

Civilinės saugos mokymą numato Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Jame teigiama, kad civilinės saugos pagrindų mokymas organizuojamas bendrojo lavinimo, profesinėse ir aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose-kolegijose pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtas civilinės saugos mokymo programas, patvirtintas Švietimo ir mokslo ministerijos.

Civilinės saugos mokymo tvarka yra nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7d. nutarimu Nr. 718. Žin., 2010, Nr. 69-3443.. Šis nutarimas numato civilinės saugos mokymo tęstinumą pradedant nuo ikimokyklinio ugdymo mokyklų ir toliau tęsiant bendrojo lavinimo, aukštesniosiose, aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose, ūkio subjektuose ir įstaigose, apskričių priešgaisrinėse gelbėjimo valdybose, Priešgaisrinės

[5] Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01 // Valstybės žinios.1998, Nr. 115-3230.

ISSN 2029–1701 (print)
ISSN 2335–2035 (online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2012 (7) Scientific articles

apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ugniagesių mokyklos Civilinės saugos mokymo centre, valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, ūkio subjektuose ir kitose įstaigose.

Taip pat yra ir kitų teisės aktų, kurie reglamentuoja gyventojų civilinės saugos mokymą ir treniruotes, kaip pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. vasario 1 d. nutarimas Nr. 111 „Dėl civilinės saugos treniruočių ir pratybų rengimo tvarkos patvirtinimo“ ir Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. 1-131“Dėl daugiabučių namų savininkų bendrijų pirmininkų bei namų administratorių priešgaisrinės ir civilinės saugos mokymo programos patvirtinimo“.

Iš aukščiau pateiktų teisės aktų, galima teigti, kad civilinės saugos pagrindų mokymas yra deleguotas valstybinėms institucijoms. Įgyvendinant šį uždavinį, ypatingai svarbus informacinių priemonių vaidmuo. Apklausos metu nustatyta, kad informaciją apie civilinę saugą 45% gyventojų gauna iš TV laidų, 24% - skaitydami spaudą, 18% - klausydami radijo laidų, ir tik 13% apklaustų gyventojų šią informaciją gauna valstybinėse įstaigose.

Galime teigti, kad 13% yra palyginti mažas valstybinių institucijų indėlis, rengiant gyventojus praktiniams veiksmams, įvykus ekstremaliai situacijai (1 pav.).

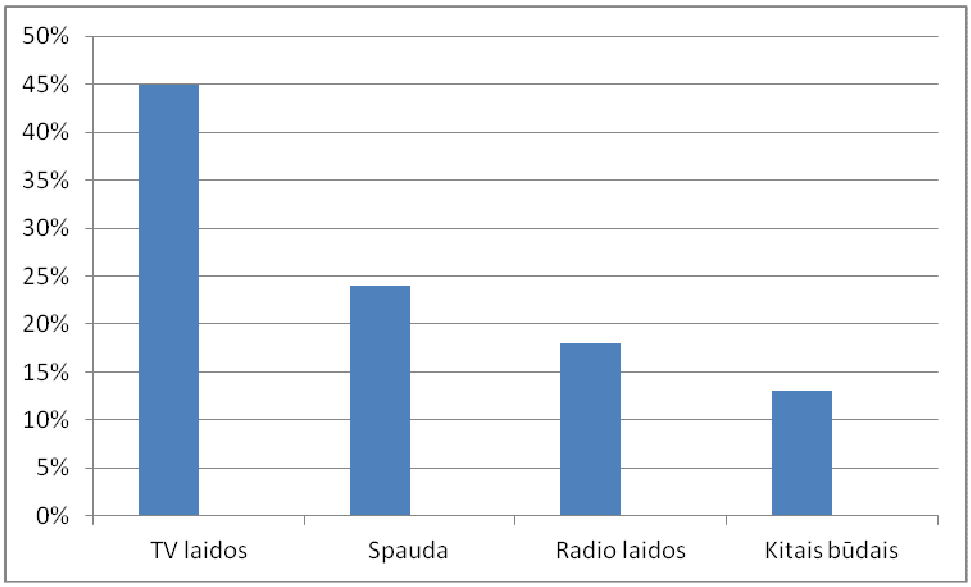

1 pav. Kitu būdu įgytos žinios

Nors ūkio subjektų ir įmonių vadovai yra atsakingi už darbuotojų civilinės saugos pagrindų mokymą ir praktinių įgūdžių formavimą, tačiau net 47% dirbančiųjų respondentų teigė, jog savo darbovietėse nebuvo mokomi, 33% - nežino ar jų darbovietėje apskritai yra paskirtas už civilinę saugą atsakingas asmuo, ir 78% - teigė, jog jų darbovietėse nėra būtinų

ISSN 2029–1701 (print)
ISSN 2335–2035 (online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2012 (7) Scientific articles

civilinės saugos priemonių. Svarbu atkreipti dėmesį, jog net 89% dirbančiųjų privačiame sektoriuje teigė, kad darbo vietose nebuvo rengiami civilinei saugai (2 pav.).

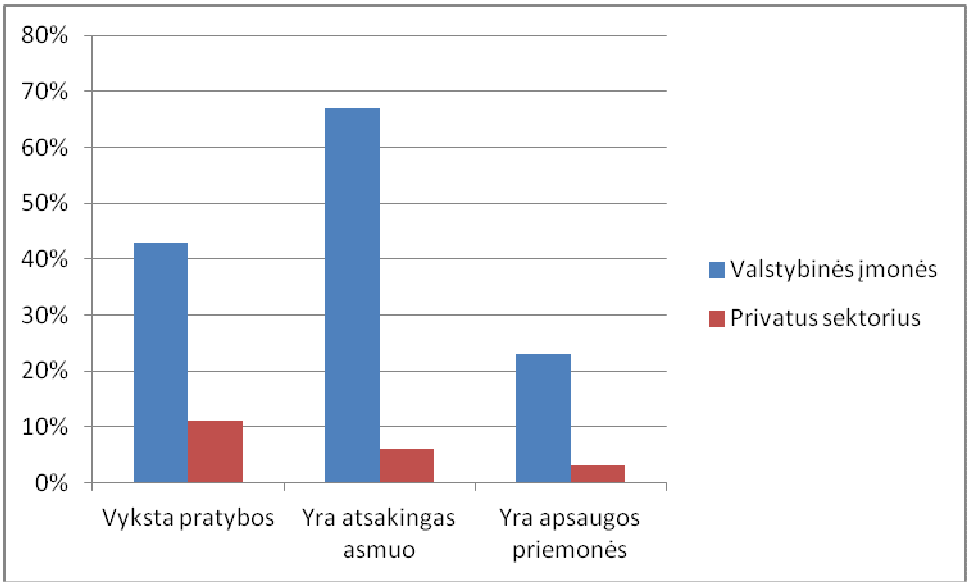

2 pav. Darbuotojų mokymas

Lyginant pirmąją ir antrąją diagramas, galime teigti, jog dirbantys gyventojai žymiai geriau rengiami reaguoti į ekstremalią situaciją, tačiau tik tie, kurie dirba valstybiniame sektoiuje. o privačių įmonių indėlis, rengiant savus darbuotojus reaguoti į ekstremalią situaciją, labai mažas, tik 11%.

Gyventojai yra neatsiejama civilinės saugos sistemos dalis. Jų mokymas yra būtinas teisingiems veiksmams atlikti, įvykus ekstremaliai situacijai. Visi Lietuvos Respublikos piliečiai, tiek vaikai, tiek ir suaugę, turėtų žinoti civilinės saugos pagrindus, pareigas ir veiksmus, gavus informaciją apie gresiančią ekstremalią situaciją, priemones ekstremalių situacijų padariniams šalinti, apsisaugojimo būdus. Apklausos rezultatų analizė leidžia teigti, jog gyventojams trūksta informacijos apie galimus ekstremalius įvykius (situacijas) ir veiksmus tokių įvykių (situacijų) metu.

GYVENTOJŲ PASIRENGIMO EKSTREMALIAI SITUACIJAI TYRIMAS

Kiekvienas iš mūsų, nesvarbu kur begyventume, vieną dieną netikėtai galime patekti į įvykį, ekstremalų įvykis, ekstremalią situaciją, susidurti su neįprastais pavojais, galinčiais pakenkti mūsų sveikatai ar sukelti grėsmę gyvybei. Ekstremalioji situacija – dėl ekstremaliojo įvykio susidariusi padėtis, kuri gali sukelti staigų, didelį pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, turtui, aplinkai arba gyventojų žūtį, sužalojimą ar padaryti kitą žalą. Ekstremalusis įvykis – nustatytus kriterijus atitinkantis, pasiekęs ar viršijęs gamtinis, techninis, ekologinis ar

ISSN 2029–1701 (print)
ISSN 2335–2035 (online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2012 (7) Scientific articles

socialinis įvykis, kuris kelia pavojų gyventojų gyvybei ar sveikatai, jų socialinėms sąlygoms, turtui ir (ar) aplinkai.[6]

Apklausos rezultatų analizė leidžia teigti, jog gyventojų iniciatyva, patiems apsaugoti ir apsaugoti aplinką nuo ekstremalios situacijos poveikio, nėra labai didelė. Net 41% gyventojų namuose nėra jokių individualių apsaugos priemonių, tik 31% apklaustųjų nurodė, jog mokėtų ir turėtų galimybę namuose pasigaminti vatos-marlės raištį. 3 pav.

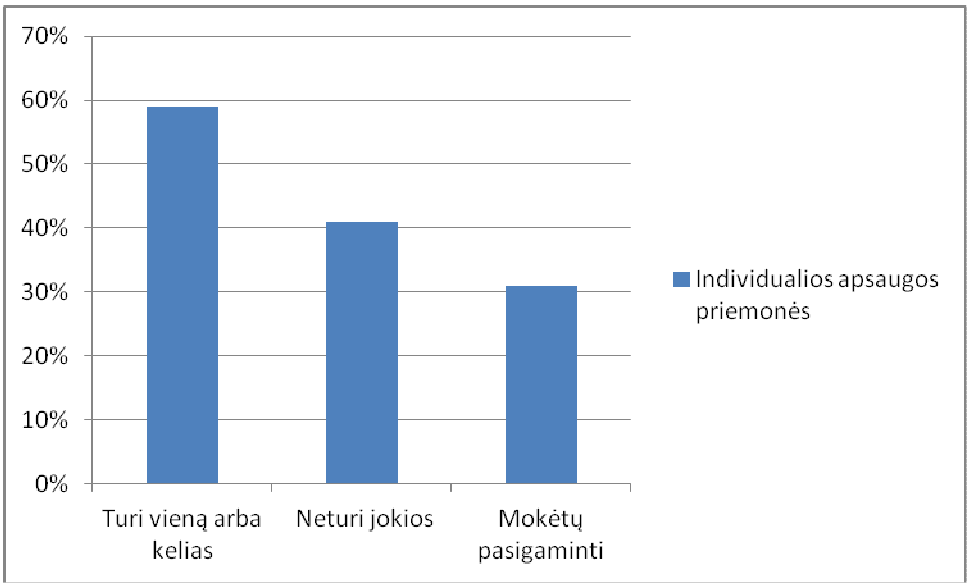

3 pav. Turimos namuose individualios apsaugos priemonės

Į klausimus,, ar žinotų, kokių saugos priemonių reikia imtis išsiliejus į aplinką stipriai veikiančioms nuodingoms medžiagoms (amoniakui, chlorui, azotui), ar įvykus avarijai atominėje elektrinėje, teisingai atsakė atitinkamai 25%, 17%, 19%, 64% respondentų. Tai, jog dauguma geriausiai žino, kaip elgtis avarijos atominėje elektrinėje atveju, paaiškinama pakankamu informacijos kiekiu ir vykstančiomis diskusijomis apie atominės energetikos perspektyvas ir keliamus pavojus. 4 pav.

Visi Lietuvos Respublikos gyventojai privalo žinoti, kad išgirdus pranešimą, jog reikia eiti į slėptuvę, privalo tai vykdyti nedelsiant, su savimi pasiimti tik būtiniausius daiktus. Turi būti iš anksto žinoma, į kokią slėptuvę reikia eiti ir kur ji yra.

[6] Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01 // Valstybės žinios.1998, Nr. 115-3230.

ISSN 2029–1701 (print)
ISSN 2335–2035 (online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2012 (7) Scientific articles

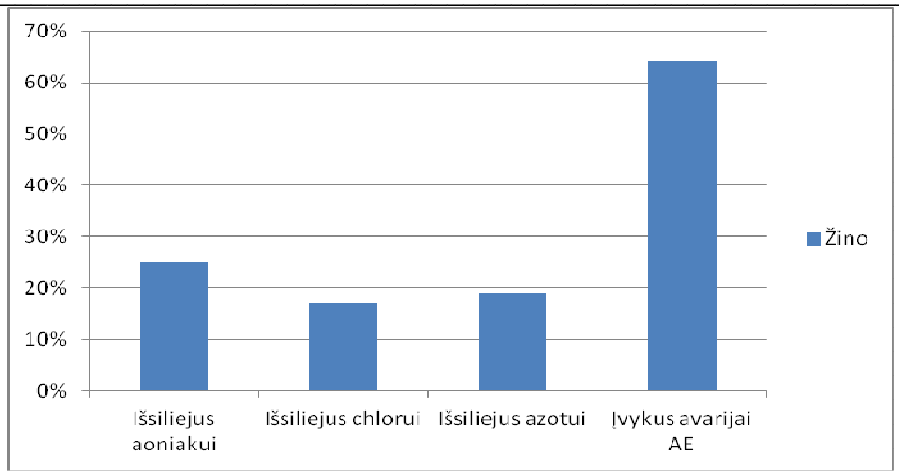

4 pav. Mokėtų veikti

Deja, Lietuvoje nėra tiek slėptuvių, kad nuo radiacinės taršos, griūčių ar kitų ekstremalių situacijų, galėtų pasislėpti visi šalies gyventojai. „Susidarius ekstremaliai situacijai, gyventojai trumpą laiką (iki 2 parų) galėtų pasislėpti paprastosiose slėptuvėse, t.y. reikiamai užsandarintose ir hermetizuotose gyvenamosiose ir (ar) negyvenamose patalpose: rūsiuose, požeminiuose garažuose, pėsčiųjų perėjose, transporto tuneliuose.[7] Pavyzdžiui Kauno mieste yra veikiančių 200 slėptuvių, tačiau tik 13% gyventojų žino, kur yra artimiausia slėptuvė.

Apklausos metu dauguma gyventojų į klausimą, ar reikalinga rengti visuomenę galimiems ekstremaliems įvykiams, galimai ekstremaliai situacijai, net 92 % respondentų atsakė teigiamai. 5 pav.

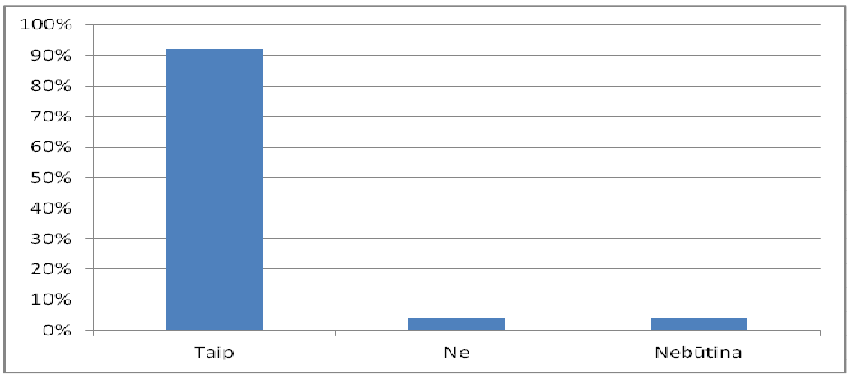

5 pav. Rengimo ekstremaliai situacijai gyventojams reikšmė

Galime teigti, jog visuomenės rengimas civilinės saugos klausimais yra reikalingas. Jis sustiprintų visuomenės pasirengimą efektyviai veikti ekstremalios situacijos sąlygomis, tuo pačiu ir civilinės saugos sistemos institucijoms priskirti uždaviniai būtų lengviau

[7] http://www.civilinesauga.lt/index.php?content=pages&lng=lt&page_id=33 ;prisijungimo laikas:2012-03-26.

įgyvendinami. Plačiau susipažinę su civilinės saugos sistemos funkcionavimu, jos tikslais ir uždaviniais, gaudami daugiau informacijos apie šaliai gresiančias nelaimes ir apsisaugojimo nuo jų būdus, gyventojai labiau domėtųsi šia sritimi, sustiprėtų pasitikėjimas civilinės saugos ir gelbėjimo sistema.

IŠVADOS

Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas yra pagrindinis teisės aktas, nustatantis civilinės saugos institucijų ir gyventojų teises ir pareigas ekstremalios situacijos metu.

Civilinės saugos institucijoms deleguota gyventojų rengimo ekstremaliai situacijai funkcija, atliekama pusėtinai. 47% dirbančiųjų respondentų teigė, jog savo darbovietėse nebuvo mokomi civilinės saugos pagrindų.

Apklausos rezultatų analizė leidžia teigti, jog gyventojams trūksta informacijos apie galimus ekstremalius įvykius (situacijas) ir veiksmus tokių įvykių (situacijų) metu.

LITERATŪRA

1. 1 Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01 // Valstybės žinios.1998, Nr. 115-3230.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimas Nr.1212 „Dėl gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinų darbų, įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2010, Nr.: 102-5271.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. rugsėjo 8 d. nutarimas Nr.1295 „Dėl civilinės saugos pratybų organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2010, Nr.: 107-5537.
4. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2010 m. liepos 21 d. įsakymas Nr. 1-219 „Dėl tipinių civilinių saugos mokymo programų patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2010, Nr.: 90-4803.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr.1108 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinės saugos sistemos parengties lygių skelbimo ir atšaukimo tvarkos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2010, Nr.: 90-4766.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7d. nutarimas Nr. 718 „Dėl Civilinės saugos mokymo tvarkos patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2010, Nr.: 69-3443.
7. Čyras P., Dubonis R., Šukys R. ir kt. Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose – Vilnius:Technika, 2009. P.28.
8. Nagrockas R. Ekstremalių situacijų valdymo probleminiai aspektai// Visuomenės saugumas globalizacijos kontekste: mokslinės konferencijos „Globalizacijos iššūkiai užtikrinant visuomenės saugumą“ pranešimų rinkinys: Mykolo Romerio universitetas. Viešojo saugumo fakultetas, 2010, Nr.2.
9. http://www.vpgt.lt/index.php?259590261;prisijungimo laikas:2012-03-10.
10. http://www.alytus.aps.lt/ava/selectPage.do?docLocator=83AC52A8050B11DC9402746164617373&inlanguage=lt&pathId=495; prisijungimo laikas: 2012-03-15 .
11. http://www.civilinesauga.lt/index.php?content=pages&lng=lt&page_id=33 prisijungimo laikas:2012-03-26.

ISSN 2029–1701 (print)
ISSN 2335–2035 (online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2012 (7) Scientific articles

ANALYZES ACTUAL PREPARATION OF PEOPLE FOR EMERGENCY SITUATION

Rolandas Nagrockas*
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Crisis and emergency situation management define not only state and municipal institutions, specialized agencies, economic subjects, but also people's rights and obligations in civil protection. In ancient times, thousands of people perished in battle, later wars. Today we associate death with acts of terrorism, mass riots and other disasters caused by man. Now such events are called emergency situations and the measures and actions to protect from those events are called civil protection. Civil protection is an activity including State's, institutions', economic subjects', residents' preparation for emergency situations, actions taken if there is a threat or emergency is happening at the time being, the liquidation of emergency and recovery after it. The first article analyzes the population's rights and obligations of civil protection. The second article assessed population of Lithuania civil safety training deficiencies. The third article analyzes actual preparation of people for emergency situation. Using the questioning method 230 people has been questioned between the ages of 16 to 70 years. Between then there were 114 males and 116 females.

Keywords: people, emergency situation, civil protection.

Rolandas Nagrockas* Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptis: Visuomenės saugumas.
Rolandas Nagrockas *, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of State Border Guard Security, lektor. Research interests: Public security.